

майстерності в підготовці вчителів-професіоналів. Його праці мали значний вплив на розвиток вітчизняної педагогічної науки і практики.

Доробок видатного вченого — висновки, рекомендації, теоретичні положення та практичні поради — актуальний і нині у розбудові сучасної української школи, розвитку педагогіки як науки, підготовці кадрів [1].

Список використаної літератури

1. Белкіна Н. І. Освітня діяльність і педагогічні погляди М. І. Демкова (1859—1939) : дис. ... канд. пед. наук / Надія Іванівна Белкіна ; Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. — Ніжин, 1998. — 181 арк.
2. Демков М. І. История русской педагогии. Ч. 1. Древнерусская педагогия (X—XVII вв.) / М. И. Демков. — Москва, 1913. — 302 с.
3. Демков М. И. Курс педагогии для учительских институтов, высших женских курсов и педагогических классов женских гимназий. Ч. 1. Основы педагогии, дидактики и методики / М. И. Демков. — Москва, 1917. — 354 с.
4. Демков М. И. Начальная народная школа, ее история, дидактика и методика. — Москва, 1911. — 330 с.
5. Демков М. И. О задачах русской педагогии / М. И. Демков // Рус. шк. — 1892. — № 3. — С. 39—53; № 5/6. — С. 78—106; № 7/8. — С. 108—118.
6. Демков М. И. О принципах науки воспитания / М. И. Демков // Пед. сборник. — 1898. — № 9. — С. 205—241.
7. Демков М. И. О ходе урока и духе обучения / М. И. Демков // Пед. сборник. — 1893. — № 8. — С. 141—156.
8. Демков М. И. Педагогическая и философская подготовка учителей средних учебных заведений / М. И. Демков // Рус. шк. — 1891. — № 2. — С. 57—75.
9. Демков М. И. Педагогические правила и законы / М. И. Демков // Пед. сборник. — 1899. — № 4. — С. 18—28; № 9. — С. 28—44.
10. Демков М. И. Педагогические статьи для ученической библиотеки Глуховского учительского института от автора / М. И. Демков. — Глухов, 1892. — 215 с.
11. Демков М. И. Старые и новые педагоги, их жизнь, мысли и труды / М. И. Демков. — Москва, 1912. — 182 с.
12. Дригус М. Т. Психолого-педагогична система виховання у творчій спадщині М. І. Демкова / М. Т. Дригус // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. Максименка С. Д. — Київ, 2004. — Т. 6, вип. 4. — С. 106—111.
13. Задорожна-Княгицька Л. В. Проблема педагогічної майстерності у працях М. Демкова (1880—1904) / Л. В. Задорожна-Княгицька // Наук. зап. Сер. Психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. — 2009. — № 4. — С. 154—157.
14. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. — Київ : А.П.Н., 2003. — 68 с.
15. Сухомлинська О. В. Передне слово / Ольга Сухомлинська // Маловідомі першоджерела української педагогії (друга половина XIX — XX ст. : хрестоматія / [упоряд.: Л. Д. Березівська та ін.]. — Київ, 2003. — С. 5—9.
16. Черкасов О. Формування теоретико-концептуальних основ дослідження історії освіти в Україні у другій половині XIX — на початку XX століть: джерелознавчий аспект / О. Черкасов. — Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. — 136 с.

Освещены жизненный путь, научно-педагогическая и образовательная деятельность выдающегося отечественного педагога, ученого М. Демкова (1859—1939). Также рассмотрены его раритетные труды, которые печатались на страницах периодических изданий второй половины XIX ст., исследования в области истории отечественной, зарубежной педагогики; произведения, в которых раскрывается жизнь и деятельность выдающихся педагогов; учебники и пособия по педагогике.

M. Demkov (1859—1939) is a prominent national teacher and scientist whose career, scientific, pedagogical and educational activities are revealed in the article. The author considers M. Demkov's rare works published in periodicals in the second half of the XIX century, researches in history of national and foreign pedagogics, works about life and activity of prominent teachers, textbooks and manuals in pedagogics.

Надійшла до редакції 26 лютого 2015 року

ПОЛІТИКА. КУЛЬТУРА. МИСТЕЦТВО

УДК 32.130.2

Лідія Смола,
доктор політичних наук,
професор кафедри видавничої справи
та редагування ВПІ НТУУ "КПІ"

Міфотворення в системі соціально-політичних відносин сучасного суспільства

У статті представлено бачення ролі і місця міфу як складника системи соціально-політичних відносин. Проводиться порівняльний аналіз наявних підходів до визначення цього феномену, надається перелік панівних міфів. Актуалізується проблематика необхідності пошуку і розробки власних підходів до процесу міфотворення з врахуванням широкого використання новітніх (електронних та мережевих) форм впливу.

Ключові слова: політичний міф, соціальний міф, міфотворення, символи, ритуали, соціально-політичні відносини, інформаційний вплив.

Постановка проблеми. Історію людства зазвичай супроводжували міфи: про мудрих правителів, відважних героїв, справедливе суспільство чи щасливе майбутнє. Конфуцій наголошував, що світом правлять не володарі чи вожді, а символи і знаки. Досягнення науки і техніки,

розвиток ЗМІ не тільки не стали на перешкоді міфотворенню, а й сприяли швидкому його поширенню та адаптації. XX ст. можна впевнено назвати епохою великих міфів. М. Еліаде зазначав, що "розуміння міфу буде віднесено до найбільш корисних відкриттів двадцятого століття"

[1, с. 36]. XXI ст. не припинило процес міфотворення, а, навпаки, посилює його вплив. Світоглядні моделі стали полем битви і за сьогодення, і за історичне минуле, яке ми вивчаємо та засвоюємо переважно через інтерпретації істориків, які здебільшого самі є міфотворцями. Суспільна свідомість пронизана міфами-моделями, відповідно до яких кожен народ намагається усвідомити та оцінити себе. На зміну одним символам приходять інші: породжені уявою ренесансних мислителів "Місто Сонця" та "Утопія", які володіли умами кріпаків і міської бідноти, "світле майбутнє — комунізм", у який беззастережно вірили залякані репресіями радянські люди, або "велика американська мрія" — міф про чистильника взуття, який став мільйонером. Із найновішого доречно пригадати міф про "руський мір" та його "духовніє скрепи".

Роль цих інструментів впливу зростає у кризові періоди, бо вони пов'язані з кардинальними змінами світогляду. Отже, їх ефективно використовують пропагандисти та фахівці з інформаційних воєн. У сучасних реаліях України формування власної системи міфотворення може стати результативним способом протидії негативним зовнішнім впливам і загрозам та сприяти швидкій консолідації української нації.

Мета статті — розглянути аспекти поняття "міф", процесу міфотворення, його особливості та базові критерії в контексті значення для сучасного суспільства.

У найширшому розумінні нинішні дослідники визначають міфи як ціннісні уявлення, моделі інтерпретацій чи схеми пояснень явищ навколишнього світу. У розповідях, казках, легендах і переказах вони набувають конкретних рис епічних героїв, які протистоять силам зла і насильства, ведуть за собою людей, подають їм приклад. Суспільство живе у символічному полі і потребує міфів для пояснення процесів життя. Люди дозволяють цим уявленням заволодіти своєю свідомістю без великого опору. Незважаючи на фантастичність та подекуди хибність трактувань, міф зазвичай не шкодить — він об'єднує помисли та почуття осіб, активізує їх. Інше питання: на що потім спрямовуються ці емоції? Міфи, створені Леніним, Гітлером, Сталіном, Мао Цзедунгом, у певній формі живуть і досі. При цьому варто зазначити, що ці ідеологічні моделі притаманні не конкретній нації чи расі, вони не залежать від ступеня розвиненості суспільства та його політичного устрою — і тоталітарні, і демократичні суспільства створюють власні міфи.

Філософи Г. Штейнталь, М. Мюллер вважали: в основі будь-якої схеми інтерпретації дійсності є теорія ілюзії і навіювання: людину обдурити не важко, якщо вона готова до цього; простіше перекладати відповідальність на інших, аніж самостійно мислити та приймати рішення. Великі диктатори розуміли це твердження і належно його використовували.

В. Парето, Е. Кассіер, Ф. Сорель, Л. Фойер визначали міфологію як інструмент маніпулювання, закріплення певних стереотипів мислення. В. Парето стверджував: ілюзії, міфи "затемнюють свідомість", проте без них суспільство не може обійтися. Ф. Сорель вважав міфом будь-які ідеї та почуття, які об'єднують соціальні групи, "про міф неможливо сперечатися тому, що, по суті, він становить одне ціле з переконаннями соціальної групи, є вираженням цих переконань на мові руху і внаслідок цього неможливо розкласти на частини і розглядати їх в площині історичних описів" [2, с. 369]. Е. Кассіер підкреслював, що міф є персоналіфікацією колективних бажань: "...він завжди поряд з нами і лише ховається у темряві, очікуючи свого часу. Цей час настає тоді, коли всі інші сили, що цементують соціальне життя, з певних причин гублять міцність і більше не можуть стримувати демонічні, міфологічні стихії" [3, с. 23]. Вплив міфу на соціальні явища та політичні процеси розглядав соціолог С. Московічі, який зазначав, що маси спираються на підтримку вождя та авторитет шгучно створеного образу.

Міфи, за словами С. Заветного, виконують функції управління соціумом, забезпечують зв'язок минулого із нинішнім та майбутнім, єдність природи, суспільства і людини, слугують напрацюванню уявлень та цінностей. Тому не випадково і сучасні міфи, що абсолютизують істину та навіязують тільки власне бачення світу, мають, по суті, ригідний характер, що загалом спричиняє дисгармонію в соціальному управлінні [4, с. 72].

Ритуали та міфи виступають зв'язком між поколіннями, формують у соціумі сприйняття минулого і, відповідно, бачення перспектив. Вони описують особистісні уявлення та цінності, об'єднують людей у спільноти заради високої мети. При цьому також можуть навіязувати певні ідеї, прагнення та страхи. Це дає змогу маніпулювати масовою свідомістю, а також здійснювати ідеологічний контроль, активно застосовувати міфи у пропагандистській діяльності. Особливо зараз, за широкого використання Інтернету та соціальних мереж, коли швидкість поширення інформації стала надто високою. Сучасні дослідники також підкреслювали особливу значущість міфу в системі соціально-політичних відносин. За твердженням Е. Мелетинського, він є прообразом світоглядних форм та відіграє значну роль у генезі різних ідеологій. А. Грейвс наголошував, що "грецька міфологія не більш загадково за змістом, аніж передвиборчі карикатури сьогодні" [5, с. 245].

Найповнішу характеристику цього феномену надав Ю. Шайгородський, який зазначив, що політичний міф — це цілісне, спрощене, переважно ірраціональне відображення в індивідуальній і масовій свідомості політичної реальності та основних суспільних цінностей, своєрідний символічний засіб їх інтерпретації, моделювання світу і соціального життя; інструмент реалізації конкретних політичних завдань — боротьби за владу, її легітимізацію, утвердження нової політичної ідеології [6, с. 86].

Україні, якій будь-якій іншій державі, притаманне міфотворення. Досить стійким є міф про "найбільш трагічну українську історію (долго народу)"; її, за словами В. Винниченка, неможливо читати без брому. Але варто згадати історію Ірландії, відголосок геноциду якої відчувається дотепер. Знищення іспанськими конкістадорами індіанських цивілізацій не тільки позбавило людство значних досягнень науки, а й великого культурно-історичного пласту. Виникнення та розвиток США йшов одночасно з винищенням індіанців.

Тривале перебування в колоніальній залежності, незначний відсоток громадських організацій та їх несуттєвий донедавна вплив на формування суспільно-політичних відносин зумовили активізацію міфу про патерналістську сутність вищої державної влади ("Добрий цар (президент) прийде та вирішить усі проблеми, допоможе простому народові"). На цій підставі обирали президентів Л. Кравчука, Л. Кучму, В. Ющенко, В. Януковича і до певної міри П. Порошенка. В українському суспільстві тривалий час існував міф про Мойсея чи національного героя — соціального лідера, що здобуде реальну свободу для народу. Подібне міфотворення було зумовлене ментальними особливостями, імперським минулим. Аналіз проблематики виявив ще одну особливість — перебування різних регіонів країни у принципово відмінних міфологічних просторах: імперському ("радянському") та національному ("пострадянському"). Однак воєнний конфлікт, криза державності, відкрита російська агресія зруйнувала автономність цих сфер.

Слід зазначити, що мобілізаційну силу структурованого міфу майже повністю ігнорують сьогоденні українські політичні сили. Період трансформації країни вивільняє накопичену ірраціональну енергію, руйнує соціальні почуття, емоції, які об'єднують людей у суспільство. Щоб змінити ціннісні орієнтири, потрібно дезавувувати попередні міфи, а вже згодом генерувати нову систему (чи принести "нову—стару") та культивувати її. Носії старих моделей відійдуть на маргінеси активного соціуму. Так, приміром, як трапилось із міфом про Україну як країну "сплячих ангелів" чи про "мою хату скраю".

Політична міфологія стала ефективним інструментом в інформаційній війні, оскільки ґрунтується на розумінні людської природи та природи колективного підсвідомого. І в цій площині відповідні органи України не здійснюють належної протидії.

Висновки. Україні, як будь-якій іншій державі, притаманне міфотворення. Процес зламу старих переконань, перманентний спалах інтересу до ірраціональних міфів свідчить: у нашому суспільстві система цінностей перебуває в дифузному стані, існує конкуренція міфогенеративних цінностей. Також здійснюються спроби зовнішнього міфотворення з метою нав'язати українському суспільству певну світоглядну парадигму.

Очевидно, що революційні зміни в Україні не завершені. Стара політична еліта "доживає" останні часи, нова ще не задекларувала чіткі позиції. Лише сформувалися окремі ціннісні орієнтири: гідність, чесність, свобода та необхідність відповідати за власні слова, які потребують міфологізації. Тому так болісно реагує активна частина соціуму на втручання в цю символічну нішу (приміром, скандал на Громадському ТВ за участі комбата-депутата С. Семенченка, де дещо розвіявся міфічний ореол навколо новоявленого кумира мільйонів; інциденти за участі добровольчих загонів; конфлікт між Президентом П. Порошенком та колишнім губернатором І. Коломойським).

Роль міфів і надалі буде вагомим у соціально-політичних відносинах сучасного суспільства, оскільки гіпертрофованість інформаційного поля, де перебуває індивід, вимагатиме від нього постійної систематизації та опрацювання відомостей. Відповідно, людська свідомість звертатиметься до міфу як до певного універсального засобу впорядкування інформаційних повідомлень. І на підставі такої моделі особистість вироблятиме власну "картинку життя".

Україна де-факто перебуває у стані війни. Ефективно боротися із ворогом можна не лише зброєю, а й міфами. Українсько-російська війна вже заклала підвалини сьогоденного міфотворення, де постає новий пантеон вітчизняних героїв і модерного звучання набуває гасло "Слава Україні — героям слава!" Поява сучасних топонімів: "Лювайськ", "Дебальцеве", "Донецький аеропорт" тощо — пришвидшить процес відмирання радянських символів та ілюзій. Україні необхідна нова міфологія і нові герої. "Майдан", "Небесна сотня", "волонтери", "кіборги" вже почали заповнювати це смислове поле.

З плином часу відкриватимуться невідомі сторінки історії реально незалежної України. Можливості сучасних медіа та соціальних мереж дозволяють кожному долучитися до нинішнього українського міфотворення. Тому нагальною є потреба подальшого наукового осмислення цього складного феномену. Міф допомагає створити образ майбутньої країни, і саме тому він є неформальним, але дуже важливим складником нового суспільного договору, який необхідний Україні.

Список використаної літератури

1. *Елиаде* Мирча. Мифы, сновидения, мистерии / М. Элиаде; [Пер. А. П. Хомик; Отв. ред. С. Л. Удовик]. — [Москва] : Рефл-бук ; [Киев] : Ваклер, 1996. — 285 с.
2. *Райгородский Д. Я.* Реклама: внушение и манипуляция. Медиа-ориентальный поход : [учебное пособие для факул. психологии, социологии, экон. и журналист.]. — Москва : "Бахрах-М", 2001. — 751 с.
3. *Кассирер Э.* Политические мифы / Э. Кассирер // Вестник МГУ, серия 7. — 1990. — № 2.
4. *Заветный С. А.* Социальное управление и личностное самоуправление: истоки и взаимодействие / С. А. Заветный ; Харьк. гос. ун-т. — Харьков : Фолио, 1999. — 382 с.
5. *Оботурова Г. Н.* Миф в структуре познания и деятельности : монография / Г. Н. Оботурова. — Вологда : ВГПУ: Русь, 2000. — 324с.
6. *Шайгородский Ю. Ж.* Политика: взаимодействие реальности і міфу / Юрій Шайгородський; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. — Київ : Знання України, 2009. — 399 с.

В статтє представлено виденє ролі і мєста мифа як составляющей системы социально-политических отношений. Проводится сравнительный анализ существующих подходов к определению этого феномена, приведен перечень главенствующих мифов. Актуализируется проблематика необходимости поиска и разработки собственных подходов к процессу мифотворчества, учитывая широкое использование современных (электронных и сетевых) форм влияния.

The article presents a vision of the role and place of myths a component of the system of social and political relations. A comparative analysis of the existing approaches to the definition of this phenomenon. Provides a list of the dominant social myths. Actualized problems need to find and develop their own approaches to the process of myth-making, given the wide spread use of new (electronic and Internet) forms of influence.

Надійшла до редакції 14 квітня 2015 року

УДК 378.6:272(477.83-25):070(=161.2)(73)

Леся Біловус,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри документознавства,
інформаційної діяльності та українознавства
Тернопільського національного економічного університету

Український католицький університет в україномовній періодиці США

Статтю присвячено дослідженню публікацій в україномовній періодиці діаспори США щодо діяльності Українського католицького університету. На основі газетних та журнальних матеріалів ("Міст", "Свобода", "Час і події") простежено роль цієї освітньої інституції у формуванні інтелектуальної та духовної української еліти, внесок у збереження національної та релігійної ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, періодичні видання, Український католицький університет, інформаційний простір, церква.

XXI століття ставить перед сучасним суспільством серйозні виклики: економічна нестабільність, стрімка глобалізація і водночас — криза морально-етичних, духовних

принципів. Звичайно, Україна не є винятком. У пошуку вирішення цієї проблеми науковці дійшли висновку, що єдино можливим виходом є розумний баланс прагматичної